КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Історичний факультет

Кафедра етнології та краєзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана
з науково-педагогічної та
навчальної роботи
_____
«27» 08 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Феномен етнічності в соціальному вимірі

для студентів

галузь знань	**03 Гуманітарні науки**
спеціальність	**032 Історія та археологія**
освітня програма	**Історичне туризмознавство та інші**
освітній рівень	**другий (магістерський)**
вид дисципліни	факультетський перелік дисциплін вільного вибору

Форма навчання	**денна**
Навчальний рік	**2021 /2022**
Семестр	**1**
Кількість кредитів ECTS	**3**
Мова викладання, навчання та оцінювання	**українська**
Форма заключного контролю	**залік**

Викладач: Конта Ростислав Михайлович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри етнології та краєзнавства.

Пролонговано: на 2022/2023 н.р. _____(_____) «27» 08 2022 р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____(_____) «__»___ 20__р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2021

Розробник: Конта Ростислав Михайлович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри етнології та краєзнавства

ЗАТВЕРДЖЕНО
Зав. кафедри етнології та краєзнавства
_____ (Капелюшний В.П.)
(підпис)
Протокол №13 від «30» червня 2021 р.

Схвалено науково - методичною комісією історичного факультету

Протокол від «26» серпня 2021 року №7

Голова науково-методичної комісії _____ (Терес Н.В.)
(підпис)

«26» 08 2022 року

ВСТУП

1. Мета дисципліни – дати студентам комплексне уявлення про етнічний аспект соціального життя людей, зокрема, розкрити вплив етнонаціонального фактору на різні сфери людської життєдіяльності починаючи із побутового рівня та закінчуючи етнічною специфікою політико-державних інституцій.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати* взаємозв'язок етнічності з різними сферами соціального життя людини.
2. *Вміти* визначати етнічну специфіку соціокультурних відносин в сучасному світі та її значення в контексті процесу глобалізації.
3. *Володіти елементарними навичками* джерельної критики, історичного аналізу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Забезпечення комплексного засвоєння студентами знань про механізм формування та функціонування етнонаціональних груп як структурних складових суспільства та суб'єктів соціального життя. Вивчення параметрів соціальної структури народів в етнічному вимірі. Аналіз ключових елементів етнічної культури різних етносів. Дослідження впливу зміни культурних складових етносу (зокрема, мови, традицій, релігії, тощо) на подальший розвиток етносоціального організму в контексті міжетнічних стосунків.

4. Завдання (навчальні цілі): формування цілісної системи знань про взаємозв'язок етнічності з різними проявами соціального життя людей. У результаті вивчення курсу студенти повинні ***засвоїти*** елементи науково-дослідної роботи, ***вміти*** пізнавати та пояснювати явища етносоціального характеру, аналізувати вплив етнічного фактора на соціальні та політико-державні інститути, набути навички роботи із науковою літературою, розуміти значення етнічності в сучасному світі.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		**Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання**	**Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)**	**Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни**
Код	**Результат навчання**			
1.1	*Знати* предмет, завдання, категорії курсу «Феномен етнічності в соціальному вимірі»	*лекція*	*контрольна робота 1 (тест)*	*10*
1.2	*Знати* теоретико-методичні засади етносоціологічних досліджень	*лекція*	*контрольна робота 2 (тест)*	*10*
1.3	*Знати* особливості протікання етнічних процесів	*лекція, семінар*	*реферат*	*5*
1.4	*Знати* етнічні чинники соціального розвитку	*лекція, семінар*	*усне опитування*	*5*
2.1	*Вміти* давати об'єктивну оцінку етнічним явищам та процесам	*лекція, семінар*	*усне опитування*	*5*
2.2	*Вміти* аналізувати причини і наслідки міжетнічних конфліктів в історичній перспективі	*лекція*	*усне опитування*	*5*

2.3	*Вміти* аналізувати етнічні процеси в сучасному світі	*лекція, семінар*	*усне опитування*	*5*
2.4	*Вміти* досліджувати сучасні етнічні конфлікти	*лекція, семінар*	*усне опитування*	*5*
2.5	*Вміти* виявляти фактори інтеграції та дезінтеграції в сучасних полі етнічних суспільствах	*лекція*	*реферат*	*15*
2.6	*Вміти* з'ясовувати роль міграційних процесів на етносоціальні відносини	*лекція*	*реферат*	*15*
2.7	*Вміти* виявляти етнічну складову життя сучасного суспільства та її влив на процес міжкультурної комунікації	*лекція*	*підсумкова контрольна робота (залік)*	*10*
2.8	*Вміти* застосовувати наукові методи до соціологічного розгляду етнічних явищ та процесів	*лекція*	*підсумкова контрольна робота (залік)*	*10*

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання *(необов'язково для вибіркових дисциплін, які **не входять** до блоків спеціалізації)*

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Контрольна робота з тем ЗМ1 (тест): РН 1.1 — 10 балів/ 6 балів.*

2. Контрольна робота з тем ЗМ2 (тест): РН 1.2 — 10 балів/ 6 балів.

3. Оцінювання роботи під час семінарських занять ЗМ1: РН 2.1, 2.2 – 10 балів / 6 балів.

4. Оцінювання роботи під час семінарських занять ЗМ2: РН 1.4, 2.3, 2.4 – 15 балів / 9 балів.

5. Реферат (ЗМ1): РН 1.3, 2.5 - 20 балів / 12 балів.

6. Реферат (ЗМ2): РН 2.6 - 15 балів / 9 балів.

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання: залік

- *максимальна кількість балів*, які може отримати студент – 20 балів;

Оцінюються такі результати навчання студента як вміння виявляти етнічну складову життя сучасного суспільства та її влив на процес міжкультурної комунікації; *вміння* виявляти фактори інтеграції та дезінтеграції в сучасних поліетнічних суспільствах.

- *форма проведення заліку* – письмова, види завдань – загальні теоретичні завдання, які потребують розгорнутих відповідей;

- *мінімальний пороговий рівень залікової оцінки*, за якої залік вважається складеним – 12 балів.

- *необхідна умова допуску до заліку*: студент не допускається до заліку, якщо під час семестру набрав менше, ніж **40 балів (критично-розрахунковий мінімум)**.

Рекомендований мінімум допуску до заліку **48 балів**.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані за модульні контрольні роботи (у формі тестування); бали, отримані за виконання реферату, бали за семінарські заняття, а також бали, які отримані за підсумкову контрольну роботу).

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінари і самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1 – 5, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 6 – 10.

Оцінка успішності знань студентів здійснюється під час семестрового оцінювання (семінари, реферати, контрольна робота) та підсумкового оцінювання (підсумкова контрольна робота (залік)).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, семестрове оцінювання максимум 80 балів; підсумкове оцінювання (залік) – максимум 20 балів).

Змістовий модуль 1 ***Етнічна специфіка соціальної структури суспільства***			*Змістовий модуль 2* ***Етнічні особливості соціальної комунікації***			***Підсумкова контрольна робота / Залік***
40 залікових балів (максимум)			40 залікових балів (максимум)			20 балів (максимум)
Самостійна робота (виконання індивідуального завдання, реферат)	*Семінари*	*Модульний контроль*	*Самостійна робота* (виконання індивідуального завдання, реферат)	*Семінари*	*Модульний контроль*	
20 (максимум)	10 (максимум)	10 (максимум)	15 (максимум)	15 (максимум)	10 (максимум)	

САМОСТІЙНА РОБОТА

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання як окремих тем, так і деяких розділів тем програми курсу. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у формі семінарів, рефератів, модульних контрольних робіт.

Упродовж семестру робота студента оцінюється ***під час кожного семінару*** (доповідь, доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість досягти від 1 до 5 балів. Критеріями оцінювання відповіді студента під час семінару є:

- повнота розкриття питання 2 бали;
- логіка викладення 1 бал;
- використання основної і додаткової літератури 1 бал;
- аналітичні міркування, вміння робити висновки 1 бал.

Індивідуальні завдання (реферати) студент подає викладачеві на останньому семінарі кожного Змістового модулю, зокрема Реферат 1 (друга декада жовтня) і Реферат 2 (остання декада листопада).

Критеріями оцінки самостійної роботи студента ЗМ1 є:

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція, правильне технічне оформлення, відсутність граматичних помилок, наявний список використаних джерел і літератури 20 балів;
- обґрунтоване розкриття проблеми, але є певні недоліки у логіці викладу, оформленні 18-19 балів
- тема розкрита неповно, фрагментарно, обмежене наведення прикладів, є похибки у використанні спеціальної термінології 15-17 балів;
- реферат суто компілятивного рівня, без зазначення використаних джерел і літератури, є суттєві помилки у використанні термінології 14 балів;
- розкритий лише окремий аспект проблеми 13 балів
- реферат описового характеру, відсутні аналітичні міркування, висновки 12 балів

Критеріями оцінки самостійної роботи студента ЗМ2 є:

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція, правильне технічне оформлення, відсутність граматичних помилок, наявний список використаних джерел і літератури 15 балів;
- обґрунтоване розкриття проблеми, але є певні недоліки у логіці викладу, оформленні 13-14 балів
- тема розкрита неповно, фрагментарно, обмежене наведення прикладів, є похибки у використанні спеціальної термінології 12-13 балів;
- реферат суто компілятивного рівня, без зазначення використаних джерел і літератури, є суттєві помилки у використанні термінології 11 балів;
- розкритий лише окремий аспект проблеми 10 балів
- реферат описового характеру, відсутні аналітичні міркування, висновки 9 балів

Теми рефератів з кожного змістовного модулю викладач пропонує студентам на першому занятті відповідного модулю: ЗМ1 – початок вересня; ЗМ2 – останній тиждень жовтня.

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться ***модульні контрольні роботи*** **(МК),** зокрема, Контрольна робота ЗМ1 (середина жовтня) і Контрольна робота ЗМ2 (середина листопада).

Участь студентів в контрольних заходах обов'язкова. МК проводиться у письмовій тестовій формі. Тест містить 10 тестових завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за МК – 10 балів. Студент, який не виконав вимоги по самостійній роботі, не допускається до складання МК, і даний модуль йому не зараховується.

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються у відповідності до «Положення про організацію освітнього процесу в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» (п. 7) від 31 серпня 2018 року.

ПІДСУМКОВА КОНТРОЛЬНА РОБОТА (ЗАЛІК)

На передостанній лекції з дисципліни з усього обсягу пройденого і відведеного на самостійну роботу студентів матеріалу проводиться *підсумкова контрольна робота* (2 завдання). Студент повинен дати письмову розгорнуту відповідь.

Критерії оцінювання підсумкової контрольної роботи (від 1 до 10 балів за одне завдання)

Відповідь повна, подане власне бачення проблеми	10
Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки, проте наявні окремі незначні помилки при викладі фактичного матеріалу	9
Відповідь відображає знання фактичного матеріалу з питання без аналітичних узагальнень і критичного аналізу його змісту	7-8
Відповідь демонструє знання фактичного матеріалу, але допущені окремі помилки	5-6
Відповідь фрагментарна, відображені лише окремі аспекти проблеми	4
Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі	2-3
Відповідь містить значні помилки елементарного рівня	1

Бали, які отримані студентом на підсумковій контрольній роботі, додаються до балів набраних студентом за результатами семестрового оцінювання (за роботу на семінарських заняттях, модульні контрольні роботи, реферати).

Обов'язковою вимогою для допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) є набрання студентами не менше 40 балів під час семестрового оцінювання. Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж *критично-розрахунковий мінімум – **40** балів,* для одержання заліку необхідно у визначені викладачем терміни пройти співбесіду з тем пропущених семінарських занять для того, щоб набрати критичний мінімум і бути допущеним до складання заліку.

Рекомендований мінімум для допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) – 48 балів.

При простому розрахунку отримаємо:

	Семестрова кількість балів	**ПКР** (підсумкова контрольна робота) / **залік**	**Підсумкова оцінка**
Мінімум	*48*	*12*	*60*
Максимум	**60**	**40**	**100**

Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання для успішних студентів. Студент, який набрав суму балів **не менше** встановленого мінімуму залікових балів (60) має право, за погодженням з викладачем, не виконувати підсумкову контрольну роботу. У випадку, коли студент має бажання збільшити кількість балів (але не більше ніж до 100) він складає залік.

Студенти, які набрали протягом семестру менше 60 балів, обов'язково складають залік.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і семінарських занять.

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	**семінари**	**самостійна робота**
Розділ 1. Етнічна специфіка соціальної структури суспільства				
1.	**Тема 1.** Співвідношення етносу та нації: етносоціологічний аспект	2	2	6
2.	**Тема 2.** Сутність етнонаціональних спільнот	2		5
3.	**Тема 3.** Етносоціальний аспект феномену етнічності	2		5
4.	**Тема 4.** Етносоціальна стратифікація та статус етнонаціональних груп	2		5
5.	**Тема 5.** Дослідження толерантності та конфліктності міжетнічних відносин	1	2	5
6.	*Модульна контрольна робота 1*	1		
7.	*Самостійна робота 1*			4
Розділ 2. Етнічні особливості соціальної комунікації				
8.	**Тема 6.** Життя після смерті: етнокультурні уявлення та сучасні дослідження	1	2	5
9.	**Тема 7.** Етносемантика національних жестів	1	2	4
10.	**Тема 8.** Девіантна поведінка: транскультурні дослідження	2		5
11.	**Тема 9.** Етноцентризм та культурний релятивізм	2		5
12.	**Тема 10.** Етикетні особливості спілкування у різних народів	2	2	5
13.	*Модульна контрольна робота 2*	1		
14.	*Самостійна робота 2*			4
15.	*Підсумкова контрольна робота*	1		2
	ВСЬОГО	**20**	**10**	**60**

Загальний обсяг *90 год.,* в тому числі:
Лекцій **– *20 год.***
Семінари - ***10 год.***
Самостійна робота – ***60 год.***

9. Рекомендовані джерела:

Основна:

1. Богомолов О., Данилов С., Семиволос І., Яворська Г. Ісламська ідентичність в Україні. – Київ, 2005.
2. Брубейкер Р. Переобрамлений націоналізм. – Львів, 2006.
3. Євтух В. Б. Етнополітика в Україні: правничий та культурологічний аспекти. – Київ, 1997.
4. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. – Київ, 1999.
5. Рудницька Н.М. Етнічні спільноти в України: тенденції соціальних змін. – Київ, 1998.
6. Середа В. В. Етносоціологія: Навчальний посібник. – Львів, 2007.
7. Сміт Е. Націоналізм. Теорія, ідеологія, історія. – Київ, 2004.
8. Bart F. (ed.) Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Differences. – Oslo, 1969.
9. Hutchinson J., Smith A. (eds.). Ethnicity. – Oxford – New York, 1996.
10. Rothshild J. Ethnopolitics: A conceptual framework. – New York, 1981.

Додаткова:

1. Арбєніна В.Л. Етносоціологія. Навчальний посібник. – Харків, 2007.
2. Арієс Ф. Людина перед лицем смерті. – М., 1992.
3. Гобсбаум Е. Винайдення традиції. – Київ, 2005.
4. Манакін В. Мова і міжкультурна комунікація: навчальний посібник. – Київ, 2012.
5. Махній М.М. Невербаліка і міжкультурна комунікація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://makhnii.blogspot.com/
6. Онищук В.М. Етнічний чинник у трансформаційних процесах. Проблеми розвитку соціологічної теорії. – Київ, 2001.
7. Павленко В.М., Таглін С.О. Етнопсихологія. – Київ, 1999.
8. Попов Б., Ігнатов В., Степіко М. та ін. Життя етносу: соціокультурні нариси. – Київ, 1997.
9. Ручка А.О. Орієнтири теоретичного осмислення специфіки феномена ідентичності // Проблеми розвитку соціологічної теорії. – Київ, 2001.
10. Рябчук М. Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення. – Київ, 2000.
11. Степико М. Буття етносу. Витоки, сучасність, перспективи. – Київ, 1998.
12. Юрій М.Т. Етногенез та менталітет українського народу. – Київ, 1997.
13. Anderson B. Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism (2nd ed.). – London; New York, 1991.
14. Deutsch K. Nationalism and Social Communication. An Inquiry into the Foundations of Nationality. – Cambridge, 1966.
15. Forbes H. D. Nationalism, Ethnocentrism and Personality. Social Science and Critical Theory. – Chicago; London, 1985.
16. Gellner E. Encounters with Nationalism. – Oxford; Cambridge, 1994.
17. Hastings A. The Construction of Nationhood. Ethnicity, Religion and Nationalism. – Cambridge, 1997.
18. Hobsbawm E., Ranger T. (ed.). The Invention of Tradition. – Cambridge; New York, Port Chester; Melbourne; Sydney, 1983.
19. Schnapper D. Community of Citizen: on the Modern Idea of Nationality. – New Brunswick, N. J., 1998.
20. Smith A.D. The Etnic Origins of Nations. – Oxford; Cambridge, 1993.